

מראי מקומות- בבא מציעא ע"ז

שכרו משלם, ולא כפועל בטל, דכל לומדי תורה דמי לאוכלוסי דמחוזא, שהבטלה גורם להם שכחה וכובד איברים. ותמה בהגהות אשר"י, הרי יכול הוא ללמוד בעצמו או ללמוד אחרים בחנם שלא להפסיד לימוד עצמו, וא"כ למה משלם לו שכרו משלם. וכ' הפלפולא חריפתא (י) דמללמוד לעצמו לא ק' כלל, דאינו דומה לימוד לעצמו ללומד עם תלמיד, שצריך עמל ויגיעה רבה, ונמצא עכשיו שאינו עמל כ"כ, וע"ש איך שביאר למה אין קו' גם מהא דיכול ללמד לאחרים.

(ה) קמ"ל דאמר להו אדעתא דטרחנא לכו באכילה ושתיי- כ' הרמב"ן להסתפק היכא שאומרים הפועלים בפירוש דאין אנו עושין עמך אלא בשכר כך וכך, ואזלו להו ואזל בעל הבית ופייסינהו, דאולי אז אינו יכול לומר אדעתא דאכילה ושתיי, אלא צריך ליתן להם כמו דבעו מיני'. ועוד צידד דאולי כיון דמעיקרא אגרינהו, ואי הדרי בהו אית לי' תרעומת עלייהו, כי פייסינהו אדעתא דתנאה קמא איפייס, ולהוסיף עלייהו קצת באכילה ושתיי'.

(ו) אדעתא דטרחנא לכו באכילה ושתיי- כ' התורת חיים דמיירי במקום שנוהגים להאכיל ולהשקות הפועלים, ואמרי' דכוונתו כאן לומר שיתן להם מזונות טפי ממנהגא.

(ז) מהו דתימא מצי א"ל אדעתא דבצירתו לי מאגרייכו, קמ"ל- פרש"י, דס"ד דמה דס"ל לר' דוסא דיד פועל על התחתונה, היינו משום דתפיס בעל הבית, ולכן כי פייסוהו פועלים יכול לומר וכו'. וכ' המהרש"ל דכל זה נכלל בהה"א, אבל לפי האמת טעמי' דר' דוסא הוא משום דכל דחוזר ידו על התחתונה. אולם הק' המהרש"א דלפי הה"א מתני' כמאן, דבמתני' אי' הטעם דכל החוזר ידו על התחתונה, וכמאן אתיא. עוד הק', דהול"ל דקמ"ל דטעמי' לאו משום דתפיס אלא משום דכל החוזר וכו'. ותי' דאע"ג דכבר שמעי' ממתני' דזהו הסברא, הגמ' הי' רוצה להוכיח כן מהברייתא ג"כ. ומה דלא תי' קמ"ל דטעם הוא משום דכל החוזר בו וכו', פי' המהרש"א

(א) לא סירא לארעי' מאורתא, פסידא דבעל הבית- פרש"י, דאמרי לי' מי יימר דאדעתא דההוא ארעא אגרתן. והא דלא פרש"י כמו שכ' לעיל, דעליו הי' לתת לב לדבר וכו', כ' הדרישה (חו"מ של"ד, א') משום דלענין לחות השדה, דיודע בעה"ב מנהג שדהו, א"כ הי' לו להתנות עמהם דאם הלכו ומצאו לחה שאינו נותן להם כלום, וכיון דלא התנה כן הו"ל פסידא דבעה"ב. אבל לענין גשם, דגם בעה"ב אינו יודע, א"כ אין נפק"מ במה שלא הראה להם השדה, וא"כ יהי' פסידא של פועלים, אלא דהיכא שיש לו עוד שדות יכולים לטעון דשדה אחרת הוא.

(ב) אתא נהרא פסידא דבעל הבית- פרש"י, דפועלים אינן יודעין במנהג שדהו, שיהא נהר עולה להשקותו, אך הוא הי' יודע. והק' הרשב"א, מ"ש מטר מ"ש נהר, הרי הנהר אינו מתרבה אלא מן הגשמים. ולכן הוא ביאר דאין הנהר עולה לשדהו ומשקהו, אלא שעלה ונתקרב אל השדה, ועדיין צריכין הפועלים להמשיך המים אל השדה, ולכן לא פסקו עבידתיהו, אלא שהקלו עליהם, ושפיר הוי הפסד דבעל הבית [כ"ג בכוננת].

(ג) ופסק נהרא בפלגא דיומא, אי לא עביד דפסיק, פסידא דפועלים- פי' הרא"ש (ג'), "דכל אונסא דלא איבעי לאסוקי אדעתיהו לא פועל ולא בעה"ב, א"נ תרוייהו איבעי להו לאסוקי אדעתיהו, פסידא דפועלים, דהמוציא מחבירו עליו הראי' וידו על התחתונה" (וע' מה שהבאנו בזה לעיל [ע"ן] מהריטב"א). והוסיף התרומת הדשן (שכ"ט) ביאור, דכיון דהמוציא מחבירו עליו הראי', ובעה"ב המוחזק בממונו, א"כ "אינהו הוי להו לאתנויי עם בעל הבית דאי מתיליד אונס שלא ירצו להפסיד שכרן" (ולא משום דהו"ל ספק והמע"ה).

(ד) כי קאמר רבא באכלושי דמחוזא, דאי לא עבדי חלשי- ע' ברא"ש (סי' ג') שהביא מר' יואל דלפ"ז מי ששכר מלמד ללמד לבנו, וחלה בנו, והי' שכיח שיחלה, ולא הי' המלמד שכיח בעירו, הדין הוא דיהיב לו

בחצי יום, הרי אינו שכור ליום, אלא למלאכה, ואם אינו יכול לגמור המלאכה היום, יכול לגמרה ביום שלאחר זה. ותי' דגם בקבלן שייך שצריך לגמרה לאיזה זמן, כגון דצריך מלבוש ליו"ט וכדו', ומ"מ נקרא קבלן משום דשכור למלאכה ולא ליום.

(א) רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי- כ' הריטב"א דבעצם מעיקר הדין הרי הקנין חל כנגד מה שנתן מעות, עכ"פ בדבר הראוי להתחלק. אלא דקנסו רבנן על החוזר שיהא יד חבירו על העליונה, הן לקיים המקח כדינו כנגד המעות, הן לבטלו לגמרי.

(ב) מהיכן מגבהו, מן העידית- כ' הרמב"ן, "לאו בשאמר לו תן לי קרקע, דהתם כיון שקנו לו מעותיו, כשעת המכר הוא נוטל ומן הכחוש. אלא בשאמר לו תן לי מעותי ואין לו מעות לפרוען, ששמין לו כשעת הגבי' כדין בעל חוב, ונוטל מן העדית וכו'".

(ג) רשב"ג אומר מלמדין אותן שלא יחזרו, כיצד, כותב לו וכו'- כ' הרשב"א שיש שלומדין מכאן דבלא"ה אי אפשר לעשות שום קנין באופן שלא יוכל לחזור בו בדעייל ונפיק אזווי. אבל הרשב"א כ' דאין מכאן ראי', דרשב"ג בא להרחיב קניות ולא לקצר, דהיינו לומר דאפי' אם אינו עושה קנין חליפין וכדו', דמ"מ שייך ליעשות באופן שאינו יכול לחזור.

(ד) הא דקא נפיק ועייל אזווי- פרש"י, דמגלה דעתו דמה שמכר לו מתוך אונס המעות הי', וכיון שלא יהיב ל' זוזי בשעת דוחקו, אדעתא דהכי לא זבין ל'. ובגדר מה נקרא עייל ונפיק אזווי, כ' הטור (חו"מ ק"צ, ט"ז) בשם הרמ"ה דהיינו שהלך אליו לבקש מעותיו שני פעמים, או ביומא דאוקימו להו לזבני, או ביום שקבע לו לפרוע. וכיון שעשה כן, אפי' אם אינו חוזר אלא לאחר זמן, מ"מ מהני חזרתו, כיון דכבר גילה דעתו ע"י הא דעייל ונפיק.

(ט) הא דקא עייל ונפיק אזווי- פרש"י, דכיון דחזר אחר הלוקח ליתן לו מעותיו, גלי

משום דאם על כרחנו זהו הטעם, א"כ סיפא דהברייתא דסלע נותן להם סלע, לא הי' צריך, משום דכבר ידענו מרישא דכל החוזר ידו על התחתונה, ולכן ביאר הגמ' דטעם הרישא אינו מוכח משום דכל החוזר ידו על התחתונה.

(ח) והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי יום- פרש"י (ד"ה שאני לי') דטעם הדבר משום דכתיב עבדי הם, ולא עבדים לעבדים. וכ' השואל בשו"ת הריטב"א (ק"יז) דלפ"ז לכאור' בין אם נשכר השוכר בדבור, ובין אם נשכר בקנין, הדין דיכול לחזור צריך להיות נוהג. וכ' הריטב"א דבאמת כן נראה מדברי התוס', אבל מהרא"ה הביא דכל הדין דפועל יכול לחזור בו הוא רק היכא דלא שכרו אלא באמירה, אבל כל שנשתעבד בקנין, לטפויי מילתא אתא שלא יחזור בו, והו"ל כתנאי שבממון הוא וקיים. וכן ע' בריטב"א על המשנה (עה:) שכ' שכל דיני פרקין הם היכא ששכר פועלים באמירה בלא קנין, אבל היכא ששכר עצמו בקנין, הרי המלאכה מוטלת עליהן, ואפי' אם נאנסו חייבין האומנין להשלימה על ידן, או ע"י אחרים או לשלם מה שהפסיד בעה"ב.

(ט) השוכר את הפועל ולחצי היום וכו', אם שכיר הוא נותן לו שכרו- ע' בריטב"א שהביא מהר"י דנותן לו שכרו משלם על מה שעשה, ואפי' בדבר האבד, כיון שהוא נאנס, אבל על מה שלא עשה אין לו ליתן כלום. והביא ראי' לזה מהא דאי' בגמ' מני, אילימא רבנן, מאי איריא אניס, אפי' לא אניס נמי, והא ודאי לא אמרי רבנן אלא שנותן לו שכרו על מה שעשה, כיון דלא אניס, וא"כ ע"כ ס"ל להגמ' דגם על מה שאניס אינו משלם לו אלא על מה שעשה. וע"ע בתוס' בקידושין (יז. ד"ה חלה) שהביא מיש שהורו דשוכר מלמדי תנוקות, אם חלו בתוך הזמן משלמים להם כל תשלומין שלהם, ואף מה שלא עשו, כמו עבד עברי שהי' חולה לשלש שנים דאינו חייב להשלים, וע"ש בתוס' מה שהק' עליו מסוגיין.

(י) אם קבלן הוא, נותן לו קבלנותו- הק' החתם סופר, מה שייך לומר בקבלן דמת לו מת

במשיכה, ליכא ספיקא דקנה לגמרי, ל"ש
עייל ונפיק אזוזי ול"ש לא עייל ונפיק.

(ח) **דזבין לי חמרא- פרש"י, חמור.** וכ' הרמב"ן
דאינו יודע למה פרש"י כן, ואולי לרמז דהדין
דקנה כנגד מעותיו אינו נאמר אלא לגבי
דברים שראויים להתחלק, אבל לגבי חמור,
דאין דרכו להתחלק, אז אם עייל ונפיק אזוזי
לא קנה כלל. וכ"כ המהר"ם בשם הנמוקי
יוסף, וע"ע במהר"ם דפי' דברי רש"י באו"א.

(ט) **במוכר שדהו מפני רעתה- פרש"י,** דאנן סהדי
דגם בלא אונסא דזוזי הי' מזבין לה, והאי
דעייל ונפיק אזוזי היינו משום דממהר לגבות
שלא יחזור לוקח. והעיר הרא"ש (ח') דאע"ג
דאי לא עייל ונפיק אזוזי כ"ש דלא מצוי לוקח
למיהדר בי, מ"מ הוא ירא שמא תגלה לו
רעתה, וידחנו בדמים. וע"ע במהר"ם שי"ף
דכ' דלאו כ"ע דינא גמירי. ועע"ש שהעיר
דנימא דאפי' אם צריך זוזי, מ"מ הא גם מכרו
מפני רעתה, ע"ש מש"כ בזה.

אדעת' דזוזי אנסוהו למכור, וכיון דלא יהיב
לי' זוזי מיד, אדעתא דהכי לא זבין לי'. והעיר
מו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א, דהא
בשעת מעשה לא הי' שום תנאי או אומדנא,
וכל האומדנא נעשית אח"כ, וא"כ איך אפשר
ע"י כן לבטל המכר, הרי בשעת מעשה הי'
דברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים.
וע' בדברות משה (ב"ב, ח"ב סי' מ"א, ענף
ב', ד"ה והנכון) דביאר דכיון דידוע לאינשי
שיש אנשים שמוכרים מחמת דוחק כסף,
וא"כ ודאי אפי' בשעת המכר ידע הלוקח
דיתכן דאולי מכירתו הוא בשביל דוחק
המעות. לכן, כשנתגלה אח"כ דבאמת הי'
המכר רק משום דוחק המעות, א"כ הו"ל
מכירה על תנאי שיתן לו הלוקח המעות מיד,
ואמרי' דודאי הי' הלוקח מסכים לתנאי זה,
שהרי הי' יודע דיתכן דהמכירה על תנאי זה
הוא, ע"ש באריכות.

(ז) **הא דקא עייל ונפיק אזוזי- הק' הרשב"א,**
א"כ איך יכול הלוקח לחזור בו, הרי כל סיבת
החזרה הוא מחמת המוכר, וא"כ הרי יכול
הוא לטעון דמה דעייל ונפיק אזוזי לא הי'
משום דוחק המעות, אלא משום שלא מאמין
להלוקח במעותיו, אבל לא משום דוחק,
וא"כ שוב לא יהי' הלוקח יכול לחזור בו,
שהרי המוכר יהי' נאמן בזה. ותי' דאה"נ, אין
הלוקח יכול לחזור בו בלי רשות המוכר,
דכיון דהלוקח מסבב לו להמוכר שיחזור עוד
פעם ועוד פעם ואינו פורע, שוב נותן לו
המוכר רשות לחזור [וק', א"כ נמצא דבאמת הלוקח אינו
יכול לחזור בעצם, רק דהמוכר מחל על זכותו לעכב, וזה שייך בכל
אופן, אפי' אם עשה קנין גמור. ואולי כאן עכ"פ אין המוכר צריך
לעשות קנין חדש לקנות מה שמוכר, כיון שחזר בו הלוקח, וצ"ע בזה].
אולם ע' ברא"ש (ז') דמבואר דגם הלוקח
יכול לחזור בו לגמרי, דכיון דעייל ונפיק
אזוזי נתבטל המקח [ואולי ס"ל דאין המוכר נאמן לומר
דעייל ונפיק לסיבה אחרת, וצ"ע].

(ז) **עייל ונפיק אזוזי לא קני- כ' תוס' דהיינו אפי'**
אם משך המקח, אם לא פירש בשעת מכירה
דמשיכה זו תהא קונה חפץ זה וזוזי ליהוי
הלואה, הדין הוא דלא קנה, דאין מסתבר
דדין הגמ' מיירי רק לענין מי שפרע. אולם ע'
בבעל המאור (מז: בדפיו) דכ' דכל קנה
האמרי' בשמעתין לענין מי שפרע הוא, דאי